

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΖΟΥΓΡΑΦΙΕΣ

“ΑΓΝΗ,”

Το καινούργιο μυθιστόρημα τοῦ ΨΥΧΑΡΗ

“Όταν ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια, δημοσιευότανε στὸ «Νουμά», ἢ «Ἀρρωστη Δούλα» τοῦ Ψυχάρη, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς δημοτικιστὲς λογοτέχνες διαμαρτυρήθηκαν, σὲ κοινὸν τῶν, γιὰ τὸ ἔργο ποὺ μὲ τὸ μᾶκρος του καὶ μὲ τὰ τόσα φιλολογήματα στὰ γεγονότα, σὰ νὰ καταντούσε κάπως βαρετὸ καὶ υπερτροφικό. Θυμοῦμαι ἀκόμα τὴν ἀπάντησιν, ποὺ ἔδωσα τότε σ’ ἕνα φίλο. «Κατηγοροῦνε τὸ ρομάντζο» τοῦ εἶπα «πὼς εἶναι μακρὸ καὶ πὼς ὁ συγγραφέας του ἐπιμένει σὲ καθέκαστα κουραστικὰ στὸ ξετύλιμά τους. Δὲν ἔχουνε διόλου δίκιο. Τέτοιο εἶναι τὸ εἶδος τῆς τέχνης τοῦ ἔργου. Ὁ Ψυχάρης μὲ τὴν πλατιά του δῆγησιν, μὲ τὴν τέτοια του, ἃς τὴν ποῦμε, φλυαρία, συνθέτει ἔργο μοναδικό, γιὰτὶ καθρεφτίζει ἀτόφια τὴ ζωὴ, ὅπως περνᾷ μπρὸς ἀπὸ τὰ μάτια μας, τόσο μὲ τὰ αἰσθήματα, τὰ πάθη, τὴν ἐσωτερικότητες, ὅσο καὶ μὲ τὰ ἐξωτερικὰ φανερῶματα, μὲ τὸ ἀδιάκοπο πέρασμα τόσες φορές τῆς μέρας καὶ τῆς νύχτας, ποὺ κάθε ὥρα τους, κάθε στιγμὴ, κλείνουν μὴ γραμμὴ, ποὺ βραίνει κι αὐτὴ, σὰν ὅλες, στὸ ξετύλιμα τοῦ μύθου τοῦ ἔργου». Μιλῶντας ἔτσι, βέβαια πὼς εἶχα ὑπ’ ὄψιν μου τὴν ἀξία ἐνὸς τεχνίτη, σὰν τὸν Ψυχάρη. Φυσικὰ ἄλλος ὁ λόγος, ἂν ὅλα τούτα τὰ στοιχεῖα, στὰ χέρια ἐνὸς ἀδέξιου ζουγράφου τῆς ζωῆς, ξεπέφτουνε σ’ εὐκολοσύνα θεματογραφήματα.

Μὲ τὴν ἀξία ἐνὸς Ψυχάρη, πρέπει νὰ κρίνουμε καὶ τώρα, τὸ καινούργιο του ἔργο. Ὅχι πὼς ἢ «Ἀγνή» ἔχει τὰ ἴδια συστατικὰ στὴ σύνθεσίν της μὲ τὴν «Ἀρρωστη Δούλα», μὰ σὰν παιδί τοῦ ἴδιου πατέρα, ἔχει τὰ θεμελιώδη τῆς χαρακτηριστικὰ. Ὅσοι ζητοῦνε γοργὴ καὶ πλούσια δράσιν στὰ μυθιστορήματα τοῦ Ψυχάρη δὲ θὰ βροῦνε. Δὲν πασιφίξει ὁ συγγραφέας, νὰ μᾶς δηγῇ καταπληκτικὰ ἐξωτερικὰ γεγονότα, περιέργια καὶ περίφημα. Ἡρεμὰ κι ἀργὰ, μὲ τὴν ἀφήγησιν τῆς γλυκειᾶς, τῆς στοχαστικῆς, ποὺ τραβᾷ καὶ δένει τὴ σκέψιν καὶ τὸ αἶσθημα, ἔρχεται καὶ ξεδιπλώνει τὰ ἱστορικά του. Στέκει, ψάχνει τριγύρω του, βλέπει ὅλες τὶς μεριές, φιλοσοφεῖ, εἰρωνεύεται, γελά ἢ κλαίει, καὶ κατόπι προχωρεῖ. Σοῦ ξεφαχνίζει τὸν ἄνθρωπο, σοῦ ξελαμπικάρει τὸ νοῦ του καὶ τὴν καρδιά του, μ’ ἕνα λόγο σοῦ τὸν ψυχολογεῖ μὲ τέτοιο βάθος, μὲ τέτοια μαστοριά, μὲ τέτοια φινέτσα, ποὺ κάθεσαι ὥρες καὶ σὺ νὰ ὄνειροπλέξης σιμά του. Καταφέρνει ἔτσι νὰ παρουσιάσῃ τὰ πρόσωπα

ζωτανώτερα καὶ ἀληθινότερα. Τὰ πληκάζουμε καὶ τὰ γνωρίζουμε ἀπὸ κοντά. Τοὺς μιλοῦμε καὶ μᾶς μιλοῦνε. Γίνονται φίλοι καὶ δικοί μας. Ξέρουμε τὰ μυστικά τους, τὸν τρόπο τῆς σκέψης τους, τὸ μέσο στὸ ἀντίκρουσμα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Τ’ ἀγαποῦμε τὰ πρόσωπα τοῦ ρομάντζου, γιὰτὶ τὰ εἶδαμε σὲ ὅλες τὶς στιγμὲς τῆς ζωῆς τους, καὶ μοναχὰ τους, μὲ τὴ σκέψιν τους καὶ μὲ τὸν ἑαυτὸ τους, καὶ μαζὶ μὲ ἄλλους, μέσα στοὺς τύπους καὶ στὶς συνθήκες τῆς κοινωνίας, κι ἀκόμα στὴ σύγκρουσίν τους μὲ τὰ λογικὰ αἰσθήματα, μέσα στὸν πόλεμο τὸν ἄγριο, παλεύοντας μὲ τὴ Μοίρα, μὲ τὸν ὀχτρὸ τὸν ἀκατανίκητο, ποὺ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ ἀνισταθῇ.

Γιομάτα, λοιπόν, ἀπὸ ἀλήθεια τὰ πρόσωπα ποὺ παρουσιάζει ὁ Ψυχάρης. Δὲν εἶναι πρόσωπα μὲ ποιήσιν μονάχα καὶ μὲ ἰδέα. Ζοῦνε καὶ κουνιούνται μὲ ὅλες τὶς ἀδυναμίες, μὲ ὅλες τὶς κακὲς στιγμὲς τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ σκέψιν τους, δὲν κρίνεται στὰ σύγνεφα, μὰ κοιτάζει καὶ τὸν κάτω κόσμο. Κι ὅπως ὅσο ἀνθρώπινος κι ἂν εἶναι οἱ ἥρωές του, πόσο ἰδεολόγοι κ’ ἰδεοπλάστες! Βλέπουν τὸν κόσμο, μὲ καθαρό, φωτεινὸ, γιομάτο ἀστραπές, μάτι, καὶ τὸν αἰσθάνονται αἰθέριο, ὅλο νοῦ καὶ ψυχῇ, ὅλο φαντασία. Περνοῦν καὶ μένουν θύματα μιᾶς ἰδέας, μιᾶς ἀγάπης, σέρνονται ἀπὸ κάτι ἀψηλότερο καὶ ἱερώτερο, μὰ πάντα τους μέσα στὸν κύκλο ποὺ ἀναδεύονται, δὲν εἶναι ξένοι. Κάτι σὰν ὅλους, τοὺς κοινούς καὶ τοὺς καθημερινούς εἶναι κι αὐτοί. Σύμμετροι καὶ δόλαιοι. Θὰ σκεφτοῦνε πρῶτα, θὰ αἰστανθοῦνε καὶ θὰ πονέσουν, καὶ κατόπι θὰ ἐνεργήσουν ὁρμητικὰ. Μὲ τὸν τρόπο τοῦτο, μᾶς παρουσιάζεται καὶ ἡ τεχνικὴ σύνθεσιν, στὰ ἔργα τοῦ Ψυχάρη. Ἀπὸ τὸ ἀθάνατο φίλ τοῦ Γιαννίρη καὶ τῆς Μυριάννας, στὸ δισκάρι τοῦ βουνοῦ τὸ ξεστρογγυλωμένο, ἴσα μὲ τὸ φανέρωμα τῆς γλυκειᾶς ἀγάπης τοῦ Ἀντρέα πρὸς τὴν Ἀγνή, μέσα στὸ γραφεῖο του, ἀνάμεσα στὰ τραγούδια, βλέπουμε σὲ κάθε κεφάλαιο ἀπὸ τὰ ρομάντζα του, πρῶτα τὸ ἥσυχο, τὸ ἐρευνητικὸ, τὸ ψυχολογικὸ μέρος, καὶ κατόπι, στὸ τέλος, τὸ ξέσπασμα μὲ τὰ γεγονότα ποὺ πλέκουνε τὴν ἱστορίαν. Κάπου συγνεφιάζει, κάπου βουίζει ἀπόμακρα, κάπου δυνατὰ μπουμπουνίζει, φαίνεται ἡ ἀστραπή, φτάνει κι ἀκούγεται ὁ κεραυνός. Κι ἄλλοῦ πάλε, κάπου γλυκοχαράζει, χρυσοροδίζει, φωτίζει στ’ ἀκρουράνια, κι ἄξαφνα βγαίνει ὁ ἥλιος ὁ λαμπρός, ποὺ λούζει μὲ τὶς ἀχτίδες του καὶ θαμπώνει ὅλα τὰ πάντα.

Μέσα στὴν «Ἀγνή» βλέπουμε τ’ ἀπλὰ ἀνθρώπινα αἰσθήματα, φανερωμένα μὲ τὸ δραματικὸ καὶ τὸ τραγικὸ τους βάθος. Τὸ ρομάντζο δὲν ἔχει κίνησιν, δὲν ἔχει μᾶκρος οὐσιαστικὸ. «Συλλογίστηκα» ὅπως λέει ὁ συγγραφέας «νὰ γράψω ἕνα μικρὸ μυθιστορη-

ματάκι, άπλό, συγκινητικό, εύκολοδιάβαστο, με δυό κύρια πρόσωπα, ένα ή δυό έπεισοδιακά, και πού ή πλοκή του, άν έχει πλοκή, νά μήν ξετυλίγεται σέ διάστημα καιρού μακρύτερο από ένα, έναμιση χρόνο». Ο Άντρέας κ' ή Άγνή είναι τά δυό κύρια πρόσωπα. Ο Άντρέας Ρομιός, ή Άγνή μιá χωριάτισσα από τή Λωζάννα. Ο πρώτος, με τά γνωρίσματα και τά χαρακτηριστικά, με και τίς τόσες διαφορές, ενός Γιαννίρη, ενός Πετρογιάννη κ' ενός Άστρά, συμπληρωμένος έδω, με μιá μουσική διάθεση μέσα του, πού τού ρυθμίζει τόν ύπνο και τόν ξύπνο, τή σκέψη και τήν πράξη. Ένα γνώριμο μοτίβο, μιá μελωδία αγαπημένη, ένα; μουσικός σκοπός από καμιá ρομάντζα, μιá στροφή απ' έπερα, τραγουδούνε άθέλγητα μέσα του, ή συχία δέν τού άφίνουνε, παντού τόν παρακολουθούν. Η δεύτερη, με τίς άδερφικές χάρες μιáς στοχαστικής Μυριάννας, μιáς λουλουδένιας Μυριέλλας, μιáς άφωσιωμένης Φροσούλας, μιáς βασιανισμένης Κατινούλας, με τήν ξεχωριστή της ταπείνωση για τó άτομό της, με τήν υπερβολική της άπελπισία, για τó σωματικό της σακάτεμα, τó λίγο έκείνο κάψιμο τού λαιμού, τή λαθωματιά τήν παλιά, πού πίκρα και κρυφό σκελέτι της στάθηκε, άπλό κορίτσι πού εΐτανε, άν θά μπορούσε, άν θά βρεθή, άντρας νά τήν αγαπήσει. Ο Άντρέας συλλογισμένος, πάντα συλλογισμένος. Η Άγνή, λές κ' ένα λουλούδι έσκυβε νά σέ καλημερίσει.

Μά ή γνώση και ή σοφία τού Ψυχάρη, ξετυλίγεται άλάκερη μέσα στο δρόμο πού ή δήγησή του παίρνει. Κάνουν εντύπωση, μιá παρατηρητικότητα, μιάν ακρίβεια στίς ζουγραφικές του περιγραφές, ένας πλούτος εύτυχισμένος στο λεχτικό του, μιá δύναμη στο πλέξιμο και στο ξετύλιμα της ιστορίας του. Άγγίζει όλα τά πράγματα γύρω του, τά βλέπει από ψηλά, τά ζυγώνει σιμά. Τούς γνώφει σά γνώριμός τους, και λές, πώς τού άπαντούνε χαιρετώντας τον. Μπορεί νά φαντάξη σάν άξεδιάλυτο μυστήριο, πώς ένας άνθρωπος, πού στάθηκε της γραμματικής επιστήμης έργάτης άφωσιωμένος, της στενής κι άχαρης λεξολογίας και γλωσσολογίας ίεροφάντης, μπόρεσε μολαταύτα, νά παρουσιάσει λογοτεχνικά έργα, μνημεία φιλολογικά, πού μέσα τους εξετάζεται ή ανθρώπινη ψυχή στα πλατιά και στα στενά σύνορά της, στα πιό βαθιά της νοήματα, στα πιό άπόκοτα φτερουγιάσματά της, με τόσο σύνθεση και τόση άνάλυση. Μάς τó έξηγει ό ίδιος, στόν πρόλογο της δεύτερης έκδοσης τού «Ταξιδιού» του. «Τί είμαι» γράφει, «γλωσσολόγος ή ψυχολόγος, επιστήμονας ή ποιητής καλά καλά δέν τó κατέχω, νά σάς τó πώ. Ίσως δέν είμαι τίποτις. Ένα πράγμα νοιώ-

θω, πώς εΐτε λέξη πιάνω νά ψυχολογήσω, εΐτε ανθρώπινη ψυχή, διαφορετική δουλειά δέν κάνω, κι όσο ή μιá με συνεπαίρνει, τόσο με συνεπαίρνει κ' ή άλλη».

Γεννήθηκε πλούσιος φαμελιάς παιδί, έ Άντρέας. Στην Ηδλη. Μοναχολός. Τή μάνα του δέν τή γνώρισε. Δεκοχτώ μηνώνε μωρό πού πέθανε. Τόν άνέθρεψε έ πατέρας του. Τέλειωσε τó γαλλικό λύκειο, μαζεύοντας με τó καντάρι τ' «άριστο». Έστερα ζούσε στα Παρίσια, μιá στα Παρίσια δέν άποκαταστάθηκε. Ήθελε νά κάμει κάτι για τήν Ελλάδα. Ο σκοπός του από παιδί, στάθηκε πάντα νά γράφει. Ό,τι δημοσίεψε Γαλλικά, πέτυχε. Κι όμως αποφάσισε νά γράψι ρωμαίικα. Ως τόσο μιάν άπαγοίτητη τονέ κυρίευε για τó γένος τó άλαφρόμυαλο, τó προληψιάρικο, τάχαριστο και τάπρόδευτο. Τί νά τούς τά δείξη τά γραφτά του; Τά τύπωνε και τά φύλαγε για τόν έαυτό του. «Κατόπι» λέει «θά τά βρούνε».

Στα Παρίσια, έδω και χρόνια, μιá μέρα τού Άλωνάρη, τή μέρα της Έθνικής Γαλλικής γιορτής, άντάμωσε στο δρόμο του τή Φλώρα. Μοδιστρούλα. Όμορφη, όμορφη. Σεμνή, τίμια παρθένα κ' ένα κορμί, θάμα μονάχο. Άγαπηθήκανε κ' οι δυό τους λωλά. Όρφανή έκείνη, από μάνα κι από κύρη, άνεξάρτητη από τά μικράτα της, μεγάλωσε μόνή της, μόνη της και λύτερη παραδόθηκε σέ κείνονε πού διάλεξε ή καρδιά της. Πέρασε καιρός. Μιá μέρα κατάλαξε ή Φλώρα πώς θά γίνη μητέρα. Ο Άντρέας πιό προσεχτικός από πρίν, πιό τρυφερός, έτοιμάστηκε νά δεχτή τó παιδί, νά τó γράψι μάλιστα και στ' όνομά του. Μά ή Φλώρα πίσταψε, τήν παραφέντισα τή μοδίστρα της και τώρριξε τó παιδί. Ο Άντρέας θύμωσε φοδερά και τήν έδιωξε. Έστερα από δέκα χρόνια τήν ξαναντάμωσε. Έμαθε πώς μέσα σ' αυτό τó διάστημα, ή καημένη πάντα ζούσε με τή θύμησή του και τήν άγάπη του. Στο μεταξ' είχε άνοίξη μαγαζί, ραφτάδικο. Η δουλειά ή σκυλία τήν έφαγε. Τό γερό, ιώρατο τó κορίτσι χτίκιασε, πέθανε. Μιá πίκρα τού πλημμύρισε τή ζωή. Για νά παρηγορηθή, για ν' άντέξη, για νά γλυτώσει, για νά μήν τόν πάρει ό Χάρος, πήγε κι άφοσιώθηκε σέ μιάν άλλη. Τή γνώρισε φτωχιά, δεκοχτώ χρονώ κοπέλλα. Τή γλύτωσε από τήν πείνα. Κι όμως τονέ γέλασε άνόητα κι άνήθικα μ' ένανε πού κατοικούσε στο σπίτι πού της νοίκιασε ό Άντρέας, έναν μπόσικο, έναν παρακατιανό, έναν άσκημο.

Ο Άντρέας, περασμένος πιá στην ήλικία, ά-

κολουθώντας τή συμβουλή τοῦ γιαιτροῦ, ἔφυγε ἀπὸ τὰ Παρίσια μὲ τὸ σκοπὸ ν' ἀναπαντῇ μερικὸς μὴνες. Διάλεξε τὴ Λωζάννα. Ἐκεῖ, στὸ σπίτι του, γνώρισε τὴν Ἀγνή. Ἔβγαινε ἡ ἀντιπὶς τῆς κερὰ Ἑλένης, μιὰς γειτόνισσας, ποὺ ἐρχότανε κάθε μέρα καὶ τοῦ συγύριζε τὰ δωμάτια. Μιὰ μέρα ποὺ δὲν ἀδειάζε ἡ κερὰ Ἑλένης, γιὰτὶ πῆγε στὸ κοντινὸ χωριὸ τῆς, τὸ Civrins, νὰ δῇ τὸν ἄντρα τῆς, ἔστειλε τὸ κορίτσι γιὰ τὰ σιγύρια. Τὴν κοίταξε ὁ Ἀντρέας προσεχτικῶς. Μαύρα, ἐλόμμουρα, πηχτά, πηχτά μαλλιά. Μάτια γαλανά, ἕνα φῶς ποὺ πρόδιδε λὲς νὰ φέγγ ἀπὸ τὸ σκοτάδι τῶ μαλλιώνος τῆς. Μιὰ μυτίτσα ἔξυπνη, μιὰ σταλούλα στραβή. Τῆς κουδέντιασε, ἔτσι ἀδιάφορα. Αὐτὴ τοῦ ἀνταποκρίθηκε. Τοῦ εἶπε μάλιστα κ' ἕνα τραγουδάκι. Ὁ Ἀντρέας κάτὶ αἰστάνθηκε νὰ ξυπνᾷ μέσα του.

Τὴν ἄλλη μέρα, τὸ πρωῒ, καθὼς σηκώθηκε ἀλαφρὸς, ἀλαφρὸς γιὰ νὰ πιάσῃ τὴ δουλειὰ του, τὰ γραψίματά του, ἦρθε κ' ἡ κερὰ Ἑλένη γιὰ νὰ συγυρίσῃ. Μὲ τρόπο, κουδέντιασε τὴ γριὰ, τῆς πῆρε τὰ καθέκαστα γιὰ τὴν Ἀγνή. Τὴν ὥρα ποὺ κάθησε νὰ γράψῃ τὸ «Δαχτυλίδι», ἕνα δρᾶμα, ποὺ ἤθελε μέσα νὰ κλείσῃ ὅλα τὰ ἱστορικά του μὲ τὴν παλιά του ἀγάπη, τὴ Φλώρα, θυμῆθηκε ἄξαφνα πάλι τὴν Ἀγνή, τὸ Civrins, ποὺ καθὼς τὸν πληροφόρησε ἡ γριὰ, εἶχε στείλει τὸ κορίτσι ἀπὸ τὰ χιτῆς, γιὰ νὰ νοιαστῇ τὸν ἄρρωστο τὸν ἄντρα τῆς. Τοῦ πέρασε ἰδέα, νὰ πάῃ κι αὐτὸς στὸ Civrins, ἴσως κι ἀνταμώσῃ τὴν Ἀγνή. Ἦλθνε τοὺς ὁδηγούς. Δὲν τὸ βρῖσκει πούθενά τὸ χωριὸ. Πετιέται στοῦ φίλου του, τοῦ βιολινίστα τοῦ Καμέκου, νὰ μάθῃ ἀπ' αὐτὸν ποὺ εἶτανε λαμπρὸς περπατητῆς κ' ἤξερε τὰ περίχωρα. Ἀφοῦ πῆρε τίς ὁδηγίαις ποὺ ἤθελε, γύρισε σπίτι του τὸ μεσημέρι. Ἀξαφνα βρῖσκει ἕνα γράμμα, τῆς φιλενάδας του ἀπὸ τὰ Παρίσια, ποὺ τὸν εἶχε τότες τόσο φριχτὰ γελάσει, σκάζοντάς το μὲ τὸ φίλο τῆς. Τὸ γράμμα γιομάτο τρυφερότητα. Ζητοῦσε συχώρεση. Πιθυμοῦσε νὰ τονὲ δῇ μονάχα. Τοῦ φιλοῦσε τὸ χέρι. Χίλιοι καὶ χίλιοι ἀντίθετοι λογισμοί, χίλια αἰσθήματα πολιορκοῦσαν τὸν Ἀντρέα. Τὸ μῖσος, ἡ σπλαχνία, ἡ καλοσύνη κι ἀπ' ὅλα τὸ χειρότερο, τὸ πὺ πικνύνοντο, ἡ ἀγάπη. Ἡ ἀγάπη, ὅχι ὅμως γιὰ τὴ σιχαμένη. Ἀχ! ἄς ἔδλεπε τὴν Ἀγνή καὶ φτάνει. Ἦτανε ἡ ὥρα, ποὺ ὁ ἥλιος πῆγαινε νὰ βασιλέψῃ, καὶ χύθηκε ὁ Ἀντρέας ὅξω ἀπὸ τὸ σπίτι του.

Ὅτι ποὺ σφάλαιξε τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ του, ὅτι ποὺ βρέθηκε στὸ δρόμο, εἶδε στεκάμενη ἀντίκρι, ὀλόρθια, στὸ ἥλιοβασιλεμα, τὴν Ἀγνή. Ἐπειδὴ ὁ γέρο θεὸς τῆς δὲν εἶτανε καλὰ, γύρισε ἡ Ἀγνή τὸ βράδι στὴ Λωζάννα, ἐνῶ εἶχε φύγει τὸ πρωῒ γιὰ δύο τρεῖς βδομάδες. Τὴ σίμωσε ὁ Ἀντρέας, τὴ χαϊρέτησε. Ὁνειρόπλεκε τώρα ὅλοένα. Μέρα καὶ νύχτα,

δουλεύοντας στὰ γραψίματά του, τὴν Ἀγνή συλλογίστηκε. Καὶ τὸ πὺ ἀπίστευτο, εὑρίσκει τρόπο νὰ συνενώνῃ σὲ μιὰ σκέψη τὰ δάκρυα τῆς παλιᾶς τοῦ ἀγάπης, τῆς Φλώρας, μὲ τὴ χαρὰ τῆς Ἀγνῆς. Συχνὰ τώρα, κάθε μέρα μάλιστα, ἐρχότανε γιὰ τὸ συγύρισμα σπῆτι τοῦ ἡ Ἀγνῆ. Τῆς ἔβγαινε κουδέντα γιὰ τὰ γαπημένα τῆς τὰ τραγούδια, τῆς μάθαινε καινούργια. Τραγουδώντας, τὴν κοίταζε κι ὅλο τὴν κοίταζε. Στὸ στήθος τοῦ οἱ φουριόυνες, οἱ ἀπελπισίες, οἱ ἀγῶνες σὰ νὰ πέφτανε, σὰ νὰ ἄραζε ἄξαφνα ὁ Ἀντρέας σὲ ἀνέλπιστο ἕνα λιμάνι. Στὴν Ἀγνή, πάλι, κατάρρατῃ τῆς, ἔδραζε ἡ ζωὴ καὶ ἀνέβαινε μέσα τῆς κύμα κύμα ἡ ἀγάπη, καὶ προχωροῦσε. Μιὰ μπιστοσύνη, μιὰ ἐχτίμηση τὴν περιτριγύριζε ὅλη, γιὰ τὸν Ἀντρέα. Ἐκεῖνο τὸν καιρὸ τῆς ἔβγαζε ἡ περίστασις, κ' ἔλειψε ἡ Ἀγνή, τέσσερες μέρες, μὲ κάτὶ ξαφνικὲς φούριες, ποὺ παρουσιάστηκαν στὴν ταχυκὴ τῆς δουλειᾶ, στὸ ραφτάδικο ποὺ ἐργαζότανε. Ὁ Ἀντρέας μέσα του ἄνω κάτω, ἀπὸ κάποια εὐαισθησία, ποὺ τοῦ εἶχε ἀπομείνῃ ἀπὸ τὰ βάσανά του τὰ περασμένα. Παρουσιάστηκε ἡ κοπέλλα τὴν πέμτη μέρα. Τοῦ φάνηκε κάπως ψυχρή, τοῦ εἶπε κίελας πὼς βιαζότανε νὰ τελειώσῃ γλῆγορα. Θύμιωσε ὁ Ἀντρέας καὶ βγήκε ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ στὴ στιγμῇ. Τότε τὸ συλλογίστηκε ἡ Ἀγνή πὼς τοῦ φέρεθηκε. Μιὰ λύπη, μιὰ μετάνοια τὴν παρέχουσε. Τὸ βράδι βγήκε στὴν ταράτσα τοῦ ὁ Ἀντρέας μὲ τὴ γεμοφεγγαριά. Ὁνειρο, πέρα ἡ λίμνη. Τὰ μάτια τοῦ πέσανε στὸ ἀντικρινὸ σπιτάκι τῆς Ἀγνῆς. Τὴν εἶδε στὸ παραθύρι. Τὸν εἶδε. Τί μυστικὴ κουδέντα! Ἐκεῖνη τὴ νυχτιὰ καρτεροῦσανε κ' οἱ δύο τοὺς νὰ ξημερώσῃ. Τὴν ἄλλη μέρα, ἐκεῖ ποὺ τῆς ξηγοῦσε, ποὺ τῆς τραγουδοῦσε ὁ Ἀντρέας μιὰ μελωδία τοῦ Schubert, ἄξαφνα δὲ βάσταξε. Ζύγωσε κοντὰ τῆς. Ἐπεσε στὰ πόδια τῆς καὶ τῆς φανέρωσε τὴν ἀγάπη του.

Ἀδολὴ χαρὰ πλημμύρισε τὰ στήθια τῆς Ἀγνῆς. Ἐνας ἥλιος ἔλουζε τὸ πρόσωπό τῆς μὲ τίς χρυσῆς τοῦ ἀχτίδας. Θὰ ποθοῦσε νὰ ριχτῇ στὴν ἀγκαλιά του, θὰ ποθοῦσε νὰ πιάσῃ τὰ μαλλιά του νὰ τὰ φιλήσῃ. Ὅμως τὸ γύρισε στὸ χωρατό. Ὁ Ἀντρέας βγήκε ὅξω βιαστικῶς. Ἀγόρασε ἕνα δαχτυλίδι καὶ τῆς τὸ πρόσφερε. Νὰ γίνῃ σὰν τοῦ δαχτυλιδιοῦ τὴν πέτρα, ἡ ἀγάπη τοῦς, καὶ νὰ μὴ σκαλέψῃ πιά. Ὅταν τῆς τὸ πέρασε στὸ χέρι καὶ τὴν παρκαλοῦσε ξέθαυρα νὰ τοῦ μιλή, κοίταζε ἡ Ἀγνή μισὸ ἀπορημένη, μισὸ χαμογελοῦσα. Ἀξαφνα χύθηκε στὴν ἀγκαλιά τοῦ τρελῇ ἀπὸ ἔρωτα. Τὰ πόγεμα τῆς ἴδιας μέρας μιὰ σκέψη τὸν Ἀντρέα, θλιβερή, τονὲ κυριέψε ὀλόκερο. Ἀρχισε μέσα του ν' ἀντηχᾷ ἡ τρομερὴ μελωδία, ἡ Νεκρικὴ Προδοδία τοῦ Chopin. Μιὰ μιὰ ἐρχότανε οἱ στροφές τῆς καὶ τονὲ βασανίζανε. Συλ-

λογίστηκε την προχωρημένη του ηλικία. Την 'Αγνή, που εΐτανε τόσο νέα. Δέ γίνεται, δέ γίνεται νά την αγαπή, νά την ἀφήση, νά τόν αγαπή κ' ἐκείνη, νέα, παιδί. Αὐτός γέρος καί τοῦ Χάρου. "Επιασε νά τῆς γράψῃ νά χωριστοῦνε. Κεῖνη τῇ στιγμῇ, ἔτριξε ἡ πόρτα καί μπῆκε ἡ 'Αγνή. Εἶδε τὸ γράμμα. Ξαφνίστηκε. Τόσο γλήγορα τῇ βარέθηκε, λοιπόν, ὁ ἄπιστος; Κ' ἔσπασε στὰ κλάματα. 'Ο 'Αντρέας, ποῦ ἕνα δευτερόλεπτο πρίν, ἄλλο σκοπὸ δὲν εἶχε, παρὰ νά τὴν πείσῃ πῶς ἀνάγκη νά πάψῃ κάθε ἀγάπη ἀναμεταξύ τους, ἄλλη δουλειά τώρα δὲν εἶχε παρὰ νά τῆς βεβαιώσῃ πῶς τὴν αγαπᾷ. Μέσα του ἄρχιζε νά παίζῃ λωλὰ ἡ μουσικὴ τῆς ἐλπίδας. Ζαλίστηκε, μέθυσε ὁ 'Αντρέας. Χωρὶς νά ξέρονε, χωρὶς νά καταλάβουνε τί τοὺς γινότανε, ἀγκαλιαστήκανε καί παρῆσανε ξεφρενιασμένοι, εὐτυχισμένοι. Τὴν ἔδικα τῇ στιγμῇ ἔνας θλιβερός σκοπός, ἕνα λυπητερό μοτίβο, ἀνέθηκε στὰ χεῖλη τοῦ 'Αντρέα, σὰ νᾶκουγε φτυαριὲς χῶμα νά κατακυλοῦνε.

(Στῆλο φύλλο τελιώνει)

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

Η ΣΑΒΟΥΡΑ

'Ο Κος Κουλουμδάκης «παρακαλεῖται, τρόπον τινά, ὑπὸ τῶν 'Αθηνῶν» νά γράψῃ κριτικὴν» γιὰ τὰ τέσσερα μονόπρακτα δραματικά, ποὺ παίχτηκαν αὐτὲς τίς ἡμέρες στὴ «Νέα Σκηνή». Κ' εὐτὺς ἀπ' αὐτὸ ὁ κύριος νεοφώτιστος κριτικὸς γράφει ὀχι «τρέπειον τινά» ἀλλὰ μὲ τρόπο, ποὺ καθέννας ἂς τὸν ἡραχητήσῃ ὅπως νομίζει, γράφει ἕνα ἀληθινὰ χαριτωμένο κομπολόγι ἀπὸ ὥραιες, εὐγενικὲς καί ζουμερές φραστίδες σὰν ἐστὶν: «ἀποτελεῖ ἀληθῶς ἕν δυνατότατον ἐπιχείρημα ἐναντίον τῶν ἀνηθικῶν καί ἀμαθῶν ἀνθρωπιστῶν, τολμώντων καί νά φιλοφῶσιν, οὔτινας συχνὰ κραυγάζουν ἀνιέρως εἰς τὴν δημοσιότητα, ὅτι μίᾳ ἀνήλικος κόρη δικαιούται νά ἐκλέγῃ τὸν σύζυγόν της» (ὥσάν νά εἶτανε δυνατό νά γίνῃ λόγος ὅτι ὑπάρχει τέτοιο **δικαίωμα** γιὰ τίς **ἀνήλικες** σὲ τόπο, ποὺ ἡ δικαιοσύνη δίνει δικαίωμα στὸν ἀδελφὸ νά σκοτώνῃ τὴν **ἐνήλικη** ἢ καί παντρεμένη, ἀκόμα ἀδελφὴ του γιὰ «λόγους τιμῆς!») «ὁ κακεντρέχης (ἐξᾠκολοῦθ' ν' ἀντ. γράφω φράσεις τοῦ Κου Κριτικοῦ) καθ' ἑαυτοῦ συγγραφεύς»... «εἶναι αὐτὰ ἢ δὲν εἶναι **ξερὰσματα**» (κοίτα παρακάτω γιὰ τὸ 14 ἄρθρο τοῦ Συντάγματος)... «Τέλος πάντων δὲν ἔχουν ἐντροπὴν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι: Σὰς βεβαιῶ, ὅτι καταλαμβάνει βδελυγμὴ ἑλγὸν μου τὴν ψυχὴν»... «**Ατιμάζεται ἡ κοινωνία ἀνεχομένη**». — Καί παρακάτω τ' ἀκόλουθα ἀμίμητα: «Κατὰ τὸ

ἄρθρον 14 τοῦ Συντάγματος: «Ἐλάχιστος δύναται νά δημοσιεύῃ προφορικῶς, ἐγγράφως καί διὰ τοῦ τύπου τοὺς στοχασμοὺς του (καί τὰς ὕψεις του; ;) **τηρῶν** τοὺς νόμους τοῦ Κράτους κτλ. κτλ.» καί ἀφοῦ ἐπιτρέπεται τὸ μεῖζον, δηλαδὴ ἡ ρύθμισις καί ὁ περιορισμὸς τῆς ὕλης τοῦ λόγου, καί ἀνευ τοῦ νέου ἁρθροῦ 107 καθ' ὃ «πᾶσα πρὸς παραφθορὰν τῆς ἐπιστήμης γλώσσης ἐπέμβασις (!) ἀπαγορεύεται» καί ἀνευ λέγω (λέγει) τῆς διατάξεως ταύτης θὰ ἐδικαιοῦτο ὁ νόμος νά ρυθμίσῃ καί περιορίσῃ τὸ εἶδος καί τὴν μορφήν (!) τοῦ λόγου κατὰ πασίγνωστον τοῖς νομικοῖς (; ;) ἐρμηνευτικὸν κανόνα» (σὰς θυμίζω, ὅτι οἱ φράσεις αὐτὲς εἶναι παρμένες ἀπὸ θεατρικῇ κριτικῇ) «ὅτι τινὲς ἐξεστὶ τὸ μεῖζον καί τὸ ἥττον ἐξεστὶ» !!!

Παύω ν' ἀντιγράψω τὰ δικολαβικά αὐτὰ ἀριστουργήματα. Σὲ ὅσους δὲν ἐδίδασκαν «τὰς 'Αθῆνας» τῆς 2ῆς Σεπτεμβρίου συσταίνω νά τίς διαβάσουν. Ἀξίζει τὸν κόπο.

Τὰ 4 ἔργα δὲν τὰ εἶδα, οὔτε θὰ τὰ ἴδω, καί φυσικὰ οὔτε θέλω ἐδῶ νά τὰ ὑπερασπισθῶ, οὔτε νά τὰ κατακρίνω, οὔτε καί νομίζω ὅτι μπορεῖ ὁ καθέννας νά καταπιστῇ μὲ τέτοιον δύσκολον ἔργο, ποὺ μοῦ φαίνεται πῶς δύσκολον ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν ἐργασία τοῦ λογοτέχνη — καί ποὺ σίγουρα εἶναι πῶς ἄχρηστο καί ἀπὸ τὸ πῶς χειρότερον ἔμμετρο ἢ πεζό, τραγικὸ ἢ κωμικὸ θεατρικὸ ἔργο.

Στὸ πέρασμα τῶν καιρῶν οἱ ἄνθρωποι, ἄλλοι πρὸς καὶ ἄλλοι πρὸς πίσω, τραβοῦν ἀκατάπαυστα τὸ δρόμον τῆς προόδου καί τοῦ πολιτισμοῦ. Πίσω-πίσω ἀκολουθοῦνε ἄλλοι χωρὶς νά τὸ θέλουν. Φωνάζουνε, βρίζουνε, φοβερίζουνε μὲ νόμους. Πέφτουνε χάμω καί χτυποῦν τὰ πόδια τους, σὰν τὰ μικρὰ παιδιὰ, βλαστημοῦνε, φωνάζουνε, κλαῖνε καί **ἀκολουθοῦνε**. Πάντοτε πίσω. 100, 200, 300 χρόνια πίσω, ἀλλ' **ἀκολουθοῦνε**. Εἶναι ἡ οὐρὰ τοῦ χαρταετοῦ. Εἶναι ἡ σαβούρα τοῦ καραβιοῦ, ἀπαραίτητη γιὰ τὴν εὐστάθεια. Ἀκοῦτε; — μὴ θυμώνετε! — **ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΗ**.

Γ. Γ. 'Ο Κος Κριτικὸς ἐξακολουθεῖ στὴν ἰδίαν ἐφημερίδα τὸν ἱερὸ ἀγῶνα «ὕπὲρ βωμῶν καί ἐστιῶν». Εἴπαμε ὅτι εἶναι ἡ σαβούρα, ἡ ἀναγκαῖα γιὰ τὴν εὐστάθεια.

Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΣ

«ΚΡΟΝΙΟΝ»
ΚΟΥΡΕΙΟ ΚΑΙ ΜΥΡΟΠΟΛΕΙΟ
(Ὁδὸς Σταδίου, κάτω ἀπὸ τὸ Ἀρσάκειο)

Τὰ φτηνότερα καί διαλεχτότερα ἀρώματα. Κολώνια λουτῆας καί λεμονιοῦ, εἰδικὴ γιὰ ἐντριβὲς καί λουτρά. Ἰδιαιτέρο τμήμα γιὰ τίς κυρίες. Εὐρίσκιον καθημερινὸ 5 δρατὸ μήνα.